

Baninga, bandeko mpe balingami

*Lolenge okoki
kosolola na
mibali baye
baniokolaka
basi*

Oyebi moto oyo okanisi ete aniokolaka mwasi na ye, kasi oyebi te eloko nini okoki kosala?

Mokanda moye mozali kopesa yo bilembo mpe ndenge nini okoki kosolola na mibali baye baniokoloko basi.

Mateya maye tobengi "Baninga bandeko mpe balingami", ezali mateya mpo na kosalisa bato bafungola miso mpe mayele na bilembo biye bitali miniokoli ya basi. Tina na yango ezali ete bato baye bazali pembeni ya mwasi oyo mobali azali koniokola to baye bazali pembeni ya mobali oyo azali koniokola mwasi, bakoka kosalisa bango.

Moto nyonso asengeli kosalisa mpo ya kokebisa bato na makambo matali miniokoli ya basi. Mpo ya kokebisa bato na maye matali miniokoli ya basi, okoki kosenga lisalisi epai ya mangomba ya leta, maye masalisaka basi baye mibali baniokolaka mpe mibali baye baniokolaka basi na bango.

Mateya maye masalemi elongo na bakonzi ya Ontario, lingomba ya bakonzi ya basi ya Ontario, mpe lisanga ya bakambi ya lingomba eye tobengi "baninga, bandeko mpe balingami"; Manso makopesama na "Centre pour la Recherche et l'Education sur la Violence faite aux Femmes et aux enfants".

Bilembo bya moniokoli

Mbala mosusu, okanisi, moninga, ndeko to molingami na yo azali na mpasi ya moniokoli; kasi, oyebi te eloko nini okoki kosala mpe ndengi nini okoki koloba likambo liango. Kozala na bobanga esengeli kosalisa Okoki kobanga te yakobebisa lisusu koleka. Soki oyebi kotanga bilembo mpe nini oyo ezali kokamba mwasi na moniokoli, wana okoki kosalisa ye.

Soki omoni bilembo ya moniokoli, ezali tango ya kosalisa:

Mobali akokitisa mwasi
Mobali akokamata liloba
tango inso mpe akotikela mwasi tango ya koloba te

Mobali alingi koyeba
makambo manso maye matali mwasi, mpe azali kolanda ye bisika binso, ata na mosala

Mobali alingi kolakisa te
ye nde moto azali na mpasi, mpe akosala lokola moto azali na bokono eyo elongolaka mposa ya mokili

Mobali akomeka kokabola
mwasi na ye na bino baninga to bandeko ba ye

Mobali akosala lokola
mwasi azali eloko na ye

Mobali azali kokosa na
miso ya bato mpo alakisa te azali moto molamu to, akolutisa bolamu bwa ye mpo ya kolakisa bato

Mobali akosala lokola
azali likolo ya mwasi mpe aleki bato banso na libota

Mwasi akosenga bolimbisi
tango inso ata na likambo asali te; mpe akobomba bizaleli ya mabe ya mobali to akokoma kanda kanda

Mwasi azali kokoka koloba
te soki mobali azali wana

Mwasi akomi kobela mpe
kokima mosala mbala mingi

Mwasi azali komeka
kobomba bilembo ya miniokoli na nzoto

Mwasi akomi koluka ba
elonga ya lokuta mpo akutana na yo te; to, soki amoni yo na nzela, akimi

Mwasi akomi mawa mawa,
atikali se ye moko, amibendi, mpe akomi na bobangi

Mwasi azali komela bangi
to masanga ya makasi mpo na kobomba mpe kobosana mpasi na ye

Bilembo biye bikolakisa te mwasi azali na moniokoli

Moniokoli ekoki kozala ya makasi soki:

Mobali akoki na mwasi
mpe na bana

Mobali azali na bibundeli
lokola minduki, mbeli, ...

Mobali amesana koniokola
mwasi na ye

Mobali ayebisi mwasi te
akozokisa to akoboma ye soki mwasi ameki koboya. Lokola: "soki nakoki kozala na yo te, moto moko te akozala na yo".

Mobali akaneli te
akozokisa bana, niawu to mbwa na ye; alingi mpe kopanza biloko bya mwasi

Mobali azali kokana
komiboma

Mobali abetaki mwasi,
afinaki ye na kingo

Mobali azali na
mikakatano minene na kati ya bomoi bwa ye (lokola: balongoli ye na mosala, akabwani na mwasi na ye, azali na bokono oyo elongolaka mposa ya mokili)

Mobali akanisi été mwasi
na ye azali na makangu

Mwasi na ye asi atiki ye
to alingi kotika ye

Mwasi azali na bobangi
mpo na bomoi bwa ye mpe ya bana ba ye;

to azali komona te likama liye ekoki koyela ye

Mwasi azali kobunda mpo
leta apesa ye bana, to azali na bana bawutaki na libala ya mosusu

Mwasi azali na mobali
mosusu

Mobali azali koloba ete
mwasi abebisi bomoi bwa ye

Mobali azali koluka lisalisi
te

Mobali alingi koyeba
makambo manso mwasi azali kosala, azali koyoka masolo ya mwasi na telephone, azali kotanga ba email na ye, mpe azali kolanda mwasi bisika binso azali akokende

Mobali akoki kobatela
mosala te

Mobali amelaka bangi
to amelaka masanga mikolo minso

Mobali abangaka leta te

Mwasi azali na mpota
na nzoto, kasi esika mpota ewuti eyebani te

Mwasi azali na telefon te

Mwasi azali na mikakatano
misusu (lokola: alobaka anglais te, azali nanu na mikanda ya Canada te, avandi mosika mingi na bandeko)

Mwasi azali na baninga
te, azali mpe na bandeko te

Mikanda mizali kolakisa te basi baye bazali na se ya mbula 25, basi baye bazali na mbeba na enama moko ya nzoto, basi ya ba "aborigines", mpe basi baye bavandi na mobali kasi babalani te, bango wana bakoki kozwa likama ya moniokoli koleka basusu. (Statistiques Canada: Violence Familiale au Canada. Un profile statistique 2005)

Ndenge nini kosolola na mibali oyo baniokolaka basi

Mbala mingi, bato baye bazali pembeni ya moto oyo aniololaka mwasi bakolobela ye eloko te. Mbala mingi, bakosala manso mpo na kosalisa mwasi oyo mobali azali koniokolo. Mbala mususu, bato bakoki kokangama na mobali oyo azali koniokolo mwasi. Soki ezali bongo, mobali akoniokola lisusu mwasi na ye koleka. Mpo na ko kebisa na makambo matali moniokoli ya mwasi, esengeli mpe kosolola na mobali oyo aniololaka basi. Ezaleli ya moto oyo akoniokolaka basi ekosila yango moko te. Lisalisi mpo na mibali wana ezali mpe mingi.

Tala maye okoki kosala soki omoni bilembo ya moniokoli:

- Mpo na ngonga mpe esika ya malamumu mpo na kosolola.
- Solola na ye tango azali na kimia.
- Loba na ye na bosolo makambo maye yo ozali komona.
- Yebisa ye te ezaleli na ye ezali mokumba na ye moko. Kosambisa ye te. Kondima te lokola azali kopesa mbeba na bato basusu mpo ya bizaleli bya ye.
- Yebisa ye te asengeli kotika ezaleli na ye ya mabe.
- Kotindika ye na makasi te mpo te abongwama to aluka lisalisi.

- Yebisa ye te ozali komitungisa pona bomoi ya mwasi na mpe bana na ye.
- Koswanisa ye te mpo na maye matali bizaleli na ye ya moniokoli. Yeba te soki oswanisa ye, okoki kobebisa makambo mpe okoki kotia bomoi ya mwasi na likama.
- Benga polisi soki bomoi ya mwasi ezali na likama.

Soki mobali awangani miniokoli:

- Mbala mingi, mibali oyo baniokolaka basi bakanisaka te basali eloko moko ya mabe te. Bakoki koloba te ezali mabe mingi te to bakoki kopalela mwasi mpo na mabe maye oyo bango moko basali. Na bizaleli ya motindo oyo, mobali akoboya komema mokumba ya bizaleli bya ye ya moniokoli.
- Lisolo na bino etala kaka mambi matali bokengeli mpe bolamu ya libota na ye; mpe yebisa ye lisusu te moniokoli ezali eyano te.
- Fungola masolo kati na bino mpe luka ndenge nini okoki kosalisa ye mpo azwa lisalisi.

Batela bomoi bwa yo tango inso. Komikotisa na kati ya bitumba te. Benga polisi soki likama.

Longola bobangi na yo mpo na kosalisa

Tala mituna okoki kozala na yango liboso ya kosalisa:

Maye makoki koleka na moto mwa yo

Okanisi te makambo maye matali yo te

Oyebi eloko nini okoki koloba te

Mbala mosusu okoki kobebisa makambo

Ezali likambo ya monene te mpo na kobenga polisi

Ozali kobanga ete likama ekweyela yo na libota na lya yo

Maye osengeli koyeba

Ekoki kozala likambo ya bomoi to ya liwa. Likambo ya boniokoli etali moto nionso

Koyebisa ye ete yo ozali komitungisa mpo na ye. Ezali tango ya malamumu ya kobanda

Soki osali eloko te, makambo makoki kobeba koleka

Bapolisi bayebi ndenge ya kosalisa mpe ndenge ya kosalela makoki misusu

Loba na ye tango azali ye moko. Yebisa polisi soki mobali na ye akaneli yo

Maye makoki koleka na mutu na yo

Okanisi ete te mwasi alingi na ye kolongwa te; mpo, soki alingaki kolongwa, mbele azongaka tango inso epai ya mobali oyo azali koniokola ye te

Ozali kobanga te mwasi asilikela yo

Oyebi te bango mibale, mwasi na mobali, bazali baninga ba yo

Okanisi te soki alingaki lisalisi, mbele asengi

Okanisi ezali likambo litali libota lya bango

Maye osengeli koyeba

Mbala mosusu azuaki lisalisi esengelaki te

Mbala mosusu...., kasi mwasi akoyeba te yo ozali komitungisa mpo na ye

Moninga wa yo azali na mpasi ya moniokoli mpe azali na bobangi

Mbala mosusu, mwasi azali na bobangi mpe azali koyoka nsoni mpo na kosenga lisalisi

Ezali te kaka soki moto azoki

Liyebisi

Nimero ya lisalisi mpo na basi baye mibali baniokolaka na Ontario ezali **1-877-336-2433** Nimero oyo esalaka ngonga inso. Nimero ya bato bakufa miso mpe bakufa matoyi ezali **1-866-860-7082**. Lisalisi lizali ya sekele. Nimero eye ekomonana mpe te na likasa ya “facture” na suka ya sanza.

Bato baye basalaka na nimero ya lisalisi bakoki kosalisa yo mpo te osalisa basi baye mibali baniokolaka to mibali baye baniokolaka basi. Bakosolola na yo na maye matali bilembo bya miniokoli miye yo omonaki, bakoyebisa yo mpe ndenge nini okoki kosalisa.

Pona kozwa mayebisi mingi na makambo matali lisalisi ya basi baye mibali baniokolaka, tala na internet na **www.briserlesilence.ca** Soki likama, benga polisi.

*Bato mingi baye bavandi na Ontario, balingi kosalisa mpo na kokitisa moniokoli ya basi. Bakanisi te maye matali boniokoli ezali mpe mokumba ya moko moko. Koyeba mpe kondima likambo litali boniokoli ya basi, ezali eteni ya liboso ya mosala. Kozwa bilembo bya moniokoli na liseki te. Soki olingi kozwa mayebisi mingi, tala na internet na: **www.voisinsamisettfamilles.on.ca***

Sanza ya misatu 2009

Mokanda moye, okoki kozwa mwango mpe na nkota misusu

Esalemi na lisalisi lya Gouvernement ya Ontario